

SOSIAALINEN PÄÄOMA JA ARJESSA OPPIMINEN

Esa Poikela (toim.): *Oppiminen ja sosiaalinen pääoma*.
TUP, Tampere 2005. 263 s.

Esa Poikelan toimittamassa artikkelikokoelmassa tarkastellaan sosiaalisen pääoman muodostumista työelämässä oppimisen, kasvatuksen ja eri tieteiden näkökulmista. Poikelan sanoin sosiaalisen

pääoman tutkimista ei ole haluttu jättää vain talous-, organisaatio- tai sosiaalitieteilijöille. Sen sijaan kirjoittajat ovat ajatelleet, että oppimisen tutkimus ja pragmaattinen kasvatustiede tarjoavat kokoavan näkökulman ymmärtää sosiaalisen pääoman muodostumista. Kirjan johtajatuksen mukaan tietoa ja osaamista tuottavat prosessit, kuten oppiminen, luovat sosiaalista pääomaa.

Kirjan johdannossa Poikela esittelee melko luettelomaisesti ja kriittikittömästi sosiaalisesta pääomasta käytyä keskustelua. Lisäksi hän nostaa esiin tutkimuskirjallisuudesta, sanomalehdestä sekä omista arkikokemuksista poimimiaan esimerkkejä sosiaalisen pääoman käytännön merkityksestä sekä sen väitetyistä rapautumisesta. Poikela pohtii "positiivisen sosiaalisen pääoman" rapautumista ja korvautumista "negatiivisella sosiaalisella pääomalla" eli suhteilla, asioilla ja vallankäytöllä, joihin liitetään kielteisiä merkityksiä. Samalla sosiaaliseen pääomaan sisältyvät myönteiset merkitykset kuten luottamus, luovuus ja yhteistyökyky vähenevät. Tästä huolimatta läpi teoksen toistuu ajatus sosiaalisesta pääomasta lähtökohtaisen ja kyseenalaistamattoman toivottavana asiana. Tämä jättää lukijan häm-

mentyneenä miettimään, mitä se "negatiivinen sosiaalinen pääoma" lopulta on ja miksi se on sosiaalista pääomaa?

Teos jakaantuu johdannon jälkeen kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa tarkastellaan luottamusta sosiaalisen pääoman lähteenä neljän artikkelin verran. Luottamusta etsitään ensinnäkin työnteekijän ja esimiehen välisestä kehityskeskusteluprosessista, jonka artikkelissa esitetään paitsi osoittavan luottamuksen tilan, myös parhaimmillaan tuottavan luottamusta. Toiseksi tarkastellaan rikoksen ja riidan sovittelutoiminnan laajentamista työyhteisöjen ristiriitatilanteiden käyttöön, jolloin sovittelutaidon oppimisen katsotaan luovan uutta sosiaalista pääomaa. Lisäksi luottamusta jäljitetään osaamisen arvioinnista työssäoppimisen yhteydessä, ja edelleen suhdetietoa synnyttävästä sosiaalityöntekijän asiakkaan vuorovaikutuksellisesta kohtaamisesta.

Kirjan toisessa osassa keskitytään sosiaalisen pääoman rakentamiseen erilaisissa työyhteisöissä. Ensinnä sosiaalisen pääoman tuottamiseen tarvittavia, tasaveroisen vuoropuhelun mahdollistavia rakenteita tarkastellaan kahdessa koulussa toteutetun toimintatutkimuksellisen kehittämishankkeen

kautta. Toiseksi pohditaan, miten perheyhteyden arvot luovat yrityksessä pitkään eläviä tarinoita ja luovat näin uutta sosiaalista pääomaa.

Kolmannessa artikkelissa Risto Seppänen hahmottelee johtamisen prosessia ja sen vaikutusten välistä yhteyttä sosiaalisen pääoman näkökulmasta. Hän toteaa, että organisaation visio ja strategia ovat tihentymiä, joissa sekä varastoituu, uusintuu ja myös syntyy uutta sosiaalista pääomaa. Johtamisen Seppänen näkee olennaisena välineenä vision, strategian ja organisaation välisen dialogin ylläpitämisessä. Lisäksi johtamisen tehtävänä on luoda organisaatiokulttuuri, jossa dialogi on mahdollista jokaiselle sopivalla ja luontevalla tavalla. Dialogi yhdistää organisaation jäsenten sosiaalista todellisuutta ja edistää työyhteisön sosiaalista eheyttä, joka ilmenee yhteisenä tahtona, motivaationa, työviihtyvyytenä ja -hyvinvointina. Näin sosiaalinen pääoma edistää dialogia, mikä kerryttää sosiaalista pääomaa.

Kirjoittajista juuri Seppänen ottaa kriittisimmän kannan oppimisen ja sosiaalisen pääoman suhteeseen. Hän kirjoittaa, että ei ole selvää, millainen tehtävä oppimisella tarkalleen on sosiaalisen pääoman synnyssä ja millainen oppiminen luo sosiaalista pääomaa. Artikkelinsa loppuksi hän esittää joukon kiinnostavia jatkokysymyksiä oppimisen, sosiaalisen pääoman ja johtamisen keskinäisistä suhteista. Hän muun muassa nostaa esiin

kysymyksen, miten organisaation sosiaalinen pääoma vaikuttaa johtamiseen ja millaisia ovat sosiaalista pääomaa tuottavat oppimisprosessit. Mainittujen kysymysten työstäminen jatkossa varmasti vahvistaisi käsitystä siitä, että työelämässä oppimisen näkökulmalla on annettavaa sosiaalisen pääoman tutkimukselle.

Kirjan viimeinen osa on omistettu verkostoille. Kolmessa viimeisessä artikkelissa tarkastellaan sosiaalisen pääoman kehkeytymistä työn ja oppimisen verkostoissa. Verkostoja lähestytään kuvaamalla niitä neljästä eri näkökulmasta: käytäntöyhteisöinä, tiedon luomisen ympäristöinä, projektimaisina yhteiskehittelyn ympäristöinä sekä työyhteisöissä organisoituina oppimisverkostoina. Lisäksi sosiaalinen pääoma liitetään verkkooppimiseen ja työvoimapolitiittisen koulutuksen työssäoppimista ja työllistymistä edistäviin luottamusverkkoihin.

Johdantolukua ja muutamaa artikkelia lukuun ottamatta kirjassa ei juuri palata sosiaalisesta pääomasta aiemmin käytyihin keskus-

teluihin. Näin ollen myös muiden tieteidenalojen hyödyntäminen jää vähäiseksi. Kaikkia kirjan artikkeleja vahvasti yhdistävä teema on oppiminen työelämän kontekstissa. Teema yhdistää artikkelit vahvemmin kuin keskustelu sosiaalisesta pääomasta, joka paikoitellen väistyy taka-alalle. Näin etenkin niissä artikkeleissa, joissa sosiaalinen pääoma kytketään tekstiin vain tietyissä kohdissa sen sijaan, että sosiaalisen pääoman näkökulma kulkisi tekstissä mukana koko ajan.

Kirjan lukijalle syntyy vaikutelma, että sosiaalinen pääoma putkahtelee tyhjistä niin työelämässä oppimisen prosesseihin kuin sitä myötä myös artikkeleihin. Miksi ja miten sosiaalista pääomaa syntyy ja miten sen syntyminen liittyy oppimiseen? Toistetaanko kehäpäätelyä, jossa hyvin toimivan katsotaan sisältävän sosiaalista pääomaa ja juuri siksi toimivan hyvin?

Teoksen artikkeleissa kertaantuu lupaus sosiaalisen pääoman tarkastelusta erilaisissa työelämän oppimisen konteksteissa, mutta lupaus lunastetaan vain puolinaisesti. Artikkeleissa pyritään osoit-

tamaan kohtia, joista sosiaalista pääomaa voi empiirisesti löytää. Työssä oppimisen näkökulmasta seuraa artikkeleihin vahva painotus yksilöön ja organisaatioon, jotka kirjan johdannossa esitetyjen määritysten mukaan sijoittuvat sosiaalisen pääoman tarkastelussa sosiaalisen pääoman osalta tai laajemmalle makrotasolle analyysissä ei juurikaan edetä. Näin kirja toistaa vaikeuksia, joihin sosiaalisen pääoman käsitteen empiirinen käyttö tutkimuksessa usein johtaa. Toki on todettava, että kirjoittajat ovat rohkeasti ryhtyneet työhön sosiaalisen pääoman käsitteen käytöstä seuraavista hankaluuksista huolimatta.

Kirja on takakannen tekstin mukaan tarkoitettu koulutuksen, työelämän ja kansalaistoiminnan kehittäjille sekä aineettoman pääoman, oppimisen ja kasvatuksen suhteista kiinnostuneille opiskelijoille, opettajille ja tutkijoille. Tästä varsin laajasta lukijajoukosta kirjan aiheista kiinnostuneet toivottavasti löytävät ne artikkelit, jotka vastaavat juuri heidän mielenkiintojaan ja tavoitteitaan.

Tuija Koivunen